

Molnár Mihály naplója

1526. augusztus 31., Buda

A nevem Molnár Mihály. Egész életemet Budán éltem le. Minden napomat szorgalmasan dolgozom le az egyik Duna menti vízimalomban. Nem vagyok gazdag, vagy épp nemesember, de mindig tudtam ételt tenni az asztalunkra. Idén hatodik éve, hogy elvesztettem a feleségemet, így mi ketten maradtunk az én egyetlen fiammal, Jankóval. Ebbe a naplóba azért kezdek, mert a mai nap eseményei meghatározóvá válhatnak az utókornak, s, hogy történetem, és hazám története fennmaradhasson.

Ma hajnalban tudódtak ki a hírek délről. Az egész váralja a tereken és az utakon gyülekezett, úgy mintha piacnap volna, ott pedig mint a futótűz, úgy terjedt végig a csatavesztés híre. Csak a morajlás, ami végigszaladt az embereken.

A tegnapi nap estéjén, mikor már hazafele tartottam a malomból, az egész napos munka után, láttam egy lovast a budai kapun lélekszakadva vágtatni egészen a várig. Az este folyamán többek látták azt a lovast, csak találgathattunk arról, hogy miért is jöhetett. Én viszont – hangot ugyan nem adtam neki – de sejtettem, hogy a királyról hoztak hírt. A szívem pedig összeszorult, mert az én egyetlen fiam, az én Jankóm is Őfelségével, és Őméltósága, Korlátkövi Péterrel tartott, mikor elhagyták Budát egy hónapja. Korlátkövi uraság, a király udvarmestere, az én Jankóm pedig az ő afféle segítőjeként ment vele. Egy biztos, a követ a királynéhoz ment.

Az éjszaka nyugodtan indult, viszont éjjél környékén megriadtam. Az utcán tömeg masírozott, mindenki kezében fáklya, együtt cipeltek mindenféle ládikákat, dobozokat. A vásártér úgy megtelt az éjszaka közepén, mintha szombat lett volna. A tömeg két irányba vonult: egyik fele a Logod felé néző városkapuhoz tartott, a másik fele a Dunaparra igyekezett. Az egész történés nagyon különös volt, én is összeszedelőzködtem, és kiléptem az utcára. Megszólítottam egy embert, hogy mégis mi történik itt, de az németül válaszolt nekem. Az egész tömeg a budai szászokból állt.

A csendes szászok közt nagy lódobogás hallatszódot: A várból vagy ötven lovas tört ki, úgy viharzottak ki a városkapun, ők is Logod felé tartva, a németekkel egyetemben. Utánuk még több lovas és gyalogos hagyta ott a várat, kezeikben ládikák, bizonyosan kincsekkel megpakolva. A nagyurak közül csak egy tartózkodott Budán, akinek ennyi vagyona lehetett, Thurzó Őkelme, az országbíra. Azt, hogy az ötven lovas kíséretében Őfensége a királyné távozott, csak órák múlva tudtam meg.

A város a következő pár óra alatt majdnem teljesen kiürült. A nagy német embertömeg, ki ahogy tudta, de vagy hajón, vagy lóháton, elhagyta a várost. Az utcákra ekkor merészkedtek ki nagyobb létszámban a magyarok, akik nem értették hova tűntek a németajkú szomszédjaik. Figyelmes lettem egy nagyobb társaságra a sütőmester háza előtt, akik körbe állták az elszegényedett Szijgyártó Jakabot, aki némethonból származott, s jó ideje már hogy Budán élt, magyarul is megtanult, de a tavalyi évben kölcsönt vett fel, visszafizetni meg nem tudta, házát és szerszámaint pedig a zsidó pénzváltók elkobozták. Azóta Kenyeres József, a sütőmester eteti, annak segédkezik.

Én is beálltam a Jakabot hallgatók közé, ott jutott tudtomra a szörnyű hír: Mohácsnál a túlerős izmaeliták tönkreverték seregeinket. Jakab kiszáradt szájjal mesélte, hogy a szultán serege végigvonult a Délvidéken, a keresztény templomokat kirabolta, a keresztiek helyére holdakat tett, szegény magyarokat meg hol halomra ölte, hol elhurcolta rabszolgának. A dél várai odalettek. A török sereg előbb a Száván, majd a Dráván gázolt át, úgy ért ki Mohács mezejére a sokszázezres török had.

Őfelsége is, miután Budát elhagyta, többedmagával, a sok magyar főúrral és főpappal, Mohácsnál vert tábornak. Lajos király, még ha bátor és dicső is, de könnyelműen és képzetlenül ment a csatához. Amíg Őfelsége a törökre várt, magához hívta János vajdát és seregét, mert felismerte az ellenfél túlerejét. Erre nagy egyet nem értés támadt, a magyar tábor egysége is megbomlott: volt, aki Mohácsnál rögtön meg akart ütközni a törökkel, volt, aki a meghátrálást szorgalmazta, volt, aki János vajdát, és a németek állítólagos felmentő-seregét akarta bevárni. Ezek a hadinépek meg nem érkeztek a mohácsi síkra, de Kálmán vértanú napján, szerdán megütköztek a seregek. A török legyőzte a magyart.

Az öreg Jakab a veszteségeket is elmondta. Már látszott rajta, hogy elfáradt a beszédben, de egyedül ő ismerte köreinkben a teljes igazságot, ő is valamelyik szásztól tudta meg. A főurak sokasága, a püspökök nagy része, köztük a Nagyméltóságú Szalkai László és Tomori Pál érsekúr, Balassa Ferenc bán, Drágffy János országbíra, és még mások is odavesztek. A sereg hatalmas veszteségeket szenvedett, kevesen éltek túl a harcot. A királyról pedig nem tudhattunk semmit sem. Utoljára lovával menekülve látták, hogy mi lelte, senki nem sejtette.

Az özvegy Böske mellettem vonyított fel, unokája pedig bömbölve a szoknyájába nyomta fejét, hogy a nagy hangzavarban elbújhasson. István bognár mellettem állt, sipkáját fejéről gyors mozdulattal kapta le, alázatosan a mellkasára szorította, és csak annyit mondott, „szentséges Istenem”.

A piactéren mindenkit letaglózott a csatavesztés híre, de a sokkal nagyobb szörnyűség nem ez volt. A török sereg bármikor Budán lehet. A király eltűnt, az urak nagy része a mohácsi vérmezőn odalett. Mária királyné és a többi nagyúr már elmenekült a szászokkal. Budán, hajnalban csak a magyarok, meg pár nagyon szegény, vagy rokkant német volt jelen. Az egyetlen remény, Szapolyai János vajda serege, ami Budát és lakóit megmentheti. Istenem, segíts!

És én, mit tehetnék ezek után? Az én egyetlen fiam is a királyi táborban volt és ez az irat rovása közben is gombóc nő a torkomba, hogyha belegondolok, talán az én drága Jankóm is ott esett el... nem lehet...

A pogány török, átkozott szultánjával az élen, csak napok kérdése, hogy ideérjen. Nekem pedig meg kell találnom a fiamat, Budán semmiképp nem maradhatok, mert én is meghalok. Többekkel beszélgettem még korareggel. Sokan bíznak János vajda seregében, ami a Tiszától indul Buda védelmére, de vannak páran, akik a menekülés mellett döntenek. Tímár Tamás mesternek idén jól ment az üzlet, pont pár hónapja tudott összeszedni egy lóra elég pénzt. Ő azt mondta, szerszámaikat összeszedte, élelmet,

zöldségeket és tojást, meg sózott-szárított húst felesége csomagolt maguknak, két gyereküket pedig a lovon maguk elé ültetve indulnak Logod felé, majd Esztergomnak veszik az irányt és várják a híreket, hogy mikor térhetnek haza. Kenyeres József Szíjgyártó Jakabbal bizonytalanok. Egyiknek sincs sem lova, sem hajója így gyalog lennének kénytelenek nekivágni az útnak, ők várnak a felmentő seregre. Amikor én mondtam el a többieknek, hogy merre akarok menni, mind bolondnak néztek... Böske néne egyenesen azt mondta: „Mihály, már eszed legyen!” Bár tényleg nem tűnik jó tervnek, de a fiamat nem hagyhatom ott a szultánnak, bárki bármit mondjon!

Váralján, akik a menekülést választják, meg akarják könnyíteni maguknak ezt, ezért Budán sokan hátszószágot keresnek, de mindenkinek nem jut. Az öreg Füstösre, a számárra, aki már egy évtizedet lehúzott jómagam és a malom szolgálatában, és aki e sok munka miatt, ma már legfeljebb, ha harminc dénárt ér, tíz forintos ajánlatot is kapott. Én persze nem fogadtam el az árat, hisz még ma el kell induljak délnek és a három napos út alatt el kell érjem Mohácsot, hogy megtaláljam Jankót. Már beszereztem a térképeket, és imádkozom, hogy össze ne fussak a szultáni sereggel.

1526. augusztus 31., Szalk

Ma délben indultam el Budáról, Füstös nincs hozzászokva az ilyen hosszú utakhoz, de igazából én se. Az időérzékemet felrúgta ez az utazás. A ma reggel óta mintha egy év telt volna el.

A vándorlásom első napján egy Szalk nevű faluban szállok meg. Itt több csatából menekülő lovassal találkoztam, akik többnyire Buda felé tartanak. Ezek mind királyi vagy valamelyik főúri sereg harcosai voltak. Találkoztam egy emberrel, aki magát Tomori Pál seregéből származónak mondta. Azt állította, saját szemével látta, hogy a király lovával a mocsárba süllyed, és hogy oda az ország, meneküljön mindenki amerre lát. Szalk nem nagy falu, jobbágyai összetartóak, nem nagyon hatották meg őket a veterán szavai, már biztos sokat hallották másoktól a hírt és aki akart, már amúgy is elment. Én is körbekérdeztem a falu népét, hogy nem látták-e fiamat, Jankót, de senki nem tudott információval szolgálni. Naplemente után bekopogtattam egy házhoz, hogy éjszakára bekéredzkedjek. Egy kedves arcú, nagybajuszú ember nyitott ajtót. Miután elmondtam, hogy mit akarok, betessékelt, felesége borral és kenyérrel kínált, a szamarat a tornáchoz kötöttem és jelenleg egy szalmászsákon éjszakázhatok. Kedves ez a szalki népség.

1526. szeptember 1., Kalocsa

Ma délelőtt indultam tovább Kalocsának, azaz, már csak tíz mérföld választ el a csata helyszínétől, és remélhetőleg az én Jankómtól is. Szerencsére nem találkoztam semmilyen török sereggel, viszont minél közelebb érek Mohácshoz, annál több a lakatlanul hagyott ház. Jelenleg én is egy ilyenben fekszem, mikor ezt írom. Itt végre kaptam hírt a harcosok hollétéről. Egy menekülő veterán-csapat mondta, hogy ők a Szekszárd melletti Sötétvölgyben letáborozott túlélőktől váltak el, úgy mentek át a Dunán a rév segítségével. Bennem végre felcsillan a remény, hogy hátha Jankó köztük lehet.

Mivel már besötétedett, tovább nem indulhattam, Füstösnek szereztem pár szem vadalmát, én is csak ezt vacsoráltam. Nem hinném, hogy holnap még velem tudna tartani, mert nagyon kimerült. Gyalog folytatom utamat. Már tényleg szörnyen szeretném magamhoz ölelni a fiamat, Istenem add vissza őt nekem!

1526. szeptember 6., Esztergom

A nevem Mihályfi Molnár János. Ezt az írást pedig édesapám naplójába írom. Sok minden történt azóta, hogy a csata elveszett, apám felkutatott, megtalált és kimenekültünk a Sötétvölgyből.

Én magam a csatában nem harcoltam, helyette Korlátkövi Péter úrral a táborban maradtam, s figyeltem ahogy bajtársaimat lekasabolják a vérszomjas török janicsárok... Istenem, szörnyű fájdalom, szörnyű félelem. Azóta is velük álmodom, de megmenteni őket már nem tudom. Mint Lázár vitéz, aki hiába küzdött mindent beleadva, az izmaelita tömeg szemem láttára felapritotta. Maga után egy özvegyet és három árvať hagyott. A csata elveszett. Én még reménykedtem, hogy János vajda megmenthet bennünket, még úgyis, hogy az urak nagy része ellenkezett segítségül hívása ellen.

A halom vitéz, ki bírt szaladni menekülőre fogta, futottak északnak, végig a táboron. Korlátkövi urasággal mi is lóra szálltunk, az ordító török sereg egyből jött utánunk. A harcosok és az urak egyszerre hullottak a porba, Drágffy Jánost még láttam ahogy utolsó erejével megsebez egy török harcost, majd őt is kardélre hányják. Mi a ligetek felé vágtattunk, igyekeztem Ökelmét hátulról védeni, de lova megbotlott, és lovasával együtt elterült. Nem tehettem mást, otthagytam őket.

Én meg sem álltam amíg a lovam bírta szusszal. Ekkor persze nem tudtam, hogy merre vagyok, vagy hogy meddig jutottam, de a dús erdő a sárguló lombokkal jó búvóhelynek tűnt, így hát beügettem a fák közé, pihenőhely után kutatva, és csak remélhettem, hogy a török császár haragja utol nem ér.

Órák múlva mások is érkeztek az erdőbe, először lovasok, majd gyalogosok is. Vagy egy tucatnyian gyűltünk össze a tűz mellett, melyet a második lovas, Hunyor István csiholt, és mindenki, akinek volt bármi étele, megosztotta a másikkal. Nagyon féltünk, az éjszakát egymás közt felosztottuk, hogy mindenki örködjék, de aludhasson is.

A következő négy éjszakát itt töltöttük, félve, hogy ránk bukkannak a törökök. Járőrözöket küldtünk ki, megtudták, hogy a szekszárdi Sötétvölgyben vagyunk. Lovainkon mindig fönnhagytuk a szerszámot, folytonos készenlétben az indulásra. A menekültek napról napra érkeztek köreinkbe, bár volt, aki csak egy éjszakát töltött nálunk, másnap pedig továbbindult. Mindenesetre az ötödik éjszakára már negyedszáz kimerült, jobbra sérült, és megrázott veterán üldögélt a tűz körül. Az erdőt igyekeztük feltérképezni, az ügyesebb íjászok lőttek pár nyulat meg fogtak néhány fácánt, azokat követően megsütöttük. Vadalmát, meg mindenféle bogyt is összezsípegettünk. A sérülések kezelésére a hozzáértők gyógynövényeket gyűjtöttek. Sebesülésből ugyanis akadt bőven: volt, aki kezét-lábát törte, Uszkay Róbert vitéz meg nyílveesszót kapott a tenyerébe. Ő volt az egyetlen, aki a menedékünkben halt meg.

Az ötödik éjszaka minden úgy ment, ahogyan eddig. A sérültek velünk ettek, a lovak a fákhöz kikötve legeltek, a tűz pedig ropogott a földbe mélyített gödörben. Az erdőben ág roppant. Mindenki összerezett, abbahagyta a rágást, tekintetét a fák közé fordította. Az avar recsegése felerősödött. Aki tehette kést húzott elő, kardot rántott, én pedig az egyik íjért nyúltam. A felajzott fegyvert a sötétbe irányítottam. Iszonyatosan féltem, mert a többi menekült mind világosan érkezett, integetve jelezte, hogy magyar. Ez az ember viszont bárki lehet.

Arcát megvilágította a tábortűz, kezét felkapta, mondta: „Magyar vagyok!”, én pedig letettem az íjat. Az ember nagyon ismerősnek tűnt. Végigvizsgálta a menekültek szemeit, kérdezte tőlünk „Nem láttátok a...?” és amikor tekintetünk összetalálkozott, megismertem. Apám felém szaladt, egymás nyakába ugrottunk, és örömkönnyekeztetett, hogy megtalált engem. Az éjszaka alatt még sokáig beszélgettünk, batyuját a nyereg táskámba tette. Végül elszenderedtünk.

Hajnaltól rázott fel engem Hunyor István, hogy indulás, a törökök jönnek. Én apám felé fordultam, felébresztettem, az egész menedék, mint a hangyaboly, zizegett. A lovakra egy sérült, egy egészséges jutott. Mindenki fáklyát gyújtott, majd nyeregbe szállt, hogy a törököket lehagyja. Én apámmal kerültem egy lóra, én elől, ő hátul ülve. A janicsárok közül páran a tisztásra értek, szablyaik csillogtak a tűz fényében. Mi az erdőbe vetettük magunkat. Ágak törtek, a sötétben nem láttunk semmit, csak a lovunk szemében bízhattunk. Mögöttünk nyílvesztősugár, nagy kiabálás és nyerítések. Vágtattunk északnak, ahogy bírtunk. Szerencsére leráztuk az izmaelítákat, de pirkadatig rohantunk át az erdőn, majd a tisztásokon. A nap első sugarainál megálltam, megszólítottam apámat, hogy mit gondol, merre menjünk. Hátra fordultam, ő leborult a nyeregről. Üveges szemekkel a földet nézte, háta közepéből nyílvesztő állt ki. Sírva fakadtam, és ott helyben, Szekszárd után pár mérfölddel temettem el. Neki köszönhetem az életem.

A lovammal Buda felé fordultam. Apám nem volt mágnás, de volt némi vagyona, amit biztosan nem vitt magával élete utolsó útjára. Végig a Duna mentén északnak haladva elhagyatott falvakat, kifosztott vagy teljesen üresen hagyott házakat láttam. A csűrökben nem hagytak jószágot, a konyhakertekből minden maradék zöldséget kihúztak, és elvittek. Nem sokkal később Budára érkeztem, ahol mélyen megráztak a látottak: A város, mikor itt hagytam, pezsgő, élettel teli, dobogó szíve volt a királyságnak. Most pedig: üres, teljesen elhagyatott szellemváros csupán. Senki ismerőst nem láttam az utcákon, de szerencsére a házunk épen maradt, én pedig minden értéket összecsomagoltam, és a lovamra málháztam. A malmot is át akartam kutatni, de abban már semmi érték nem maradt. Mivel sejtettem, hogy Buda csak idő kérdése, hogy a török császár kezére jusson, megszorítottam lovam lépéseit.

A lehangelő budai kitérő után Pozsony felé indulok, Esztergomnál megyek át a Dunán. Mikor a történetemet írom, éppen itt szállok meg. Mikor lepakoltam, itt találtam meg apám naplóját, amibe a bejegyzést rogom. Elképesztő, hogy miként ment át, hogy engem megtaláljon. Mindig megsiratom őt amikor beleolvasok. Ma még a Dunán innen

éjszakázok, holnap korareggel pedig elindulok Pozsonyba. Az út kimerítő lesz, de minél távolabb kerülök a török hordától, annál nagyobb biztonságban leszek.

Szeptember 17., Pozsony

Az előző héten érkeztem meg Magyarország egyik utolsó bástyájába. Ez a város, ha nem is pezseg úgy, mint a csata előtti Buda, de legalább lakossága megmaradt. A híreket persze ismerik, de a sereg messze jár, és nem valószínű, hogy a nyugati határig úzná a magyarokat. Itt biztonságban leszek. Megismerkedtem András mesterrel, aki kőfaragóként dolgozik a városban. Fizikai erőm van, írástudásom miatt lehet még túlképzett is vagyok kőműves-segédnek, de a napi pár dénár bér bőven kiegészíti apám örökségét. András befogadott, a fizetségem nagyrésztét felemészti a lakbér. Felesége etet, mos rám és a szalmazsák, amin a kemence mellett alszok, szintén kényelmes.

Hírek érkeztek Budáról, ahol viszont korántsem olyan jó a helyzet, mint itt Pozsonyban. A Szultán Kelenföldön sátrat vert, ellenállás nélkül jutott be a várba, a várost pedig felégette. A főváros, gyermekkorom helyszíne, a családom lakhelye porrá lett. Megszakad a szívem.

November 15., Pozsony

János vajdát, a legnagyobb főurat, a rákosi végzésre hivatkozva a napokban megválasztották és meg is koronázták legitim magyar királynak. Pozsonyra nem gyakorol nagy hatást az új király személye, hisz a nyugat inkább a Habsburgok befolyási körébe tartozik. János királynak egyelőre nem kell aggódnia, neki is rengeteg híve maradt. Viszont Ferdinánd, Lajos király sógora is joggal tarthat igényt a trónra, a Jagellókkal kötött házassági szerződésre hivatkozva. Szapolyait pedig amúgy is csak a keleti nemesek mondták királyuknak, így a helyzet még messze nem tisztázott. A zűrzavar egyre fokozódik, a belviszály kockázata tovább nő.

December 18., Pozsony

Tegnap itt, Pozsonyban választották királyunknak a magyar mágnessok Ferdinándot, és részben támogatom őket. Azt viszont nagyon sajnálom, hogy idáig fajult a politikai helyzet Magyarországon. Mohács után ez az egész zűrzavar részben elkerülhető lett volna, ha Lajos királyunk hagyott volna törvényes örököszt maga után. Ehelyett a bizonyosság helyett most két rossz közül kell a kevésbé rosszat választaniuk az uraknak. Ferdinánd nem ismeri el Szapolyait, mint magyar királyt, megválasztásával, és a házassági szerződés érvényesítésével pedig ketté szakította a hazánkat. Bár János vajdát, azaz immár János királyt, mint ahogy egyre többen Pozsonyban, én is árulónak tartom. Saját szememmel láttam, hogy mitől menthette volna meg az országot, s annak népét, ő mégis a törökkel cimborált, és saját érdekeinek beteljesítéséért, hogy király lehessen, odalökte Lajos királyt meg a sok tízezer magyart az oszmánoknak, ezzel halálsorra küldve őket. Ezerszer is inkább legyünk a nyugat szolgái, mint a keleté!

Ezen naplót nem kívánom folytatni, a lezárást viszont kötelességemnek éreztem, apám emlékére elkészítenem. Így lett teljes Molnár Mihály históriája. Isten áldja Magyarországot!